

NOVOTVORENICE I DIGITALNI ALATI U NASTAVI

Uvod

U osnovnoj školi učenici tvorbu riječi upoznaju u osmome razredu. Najčešće uspoređuju različite odnose među riječima te objašnjavaju njihovo značenje u različitim kontekstima. Pritom uočavaju tvorenice i novotvorenice te objašnjavaju njihovo značenje i svrhu. Svaki jezik, tako i hrvatski, po potrebi stvara nove riječi, stoga pomalo iznenađuje što učenici tek u osmome razredu saznaju za tu mogućnost hrvatskoga jezika, a ona bi možda mogla postati dijelom njihova kreativnog jezičnog izražavanja i u ranijim razredima osnovne škole.

Želimo li s učenicima obraditi novotvorenice koje su nastale u novije vrijeme, početkom 21. stoljeća, teško da ćemo pronaći za to prikladan novinski ili književni tekst dovoljno zasićen primjerima koji su nam potrebni. Najčešće na raspolaganju imamo jedan lingvometodički predložak iz udžbenika ili možemo sami napisati takav tekst, primjerice:

Naša je razrednica prava *borkinja* i uvijek nam pomaže ostvariti želje. Ove smo godine poželjeli posjetiti NP Krku, no roditelji nisu bili time baš oduševljeni. Razrednica je sazvala roditeljski, pripremila svakome *uručak* s najvažnijim podacima i planom puta. Dobili smo zeleno svjetlo te prikupili potreban novac. Već smo za mjesec dana bili na Krki. Uz nekoliko potrebnih stvari, naravno, svatko je bio opremljen mobitelom s *dodirnikom* kako bi mogao putem slušati omiljene *uspješnice*, biti *umrežen* i lajkati snimke krajolika.

Krenuli smo u osam ujutro ispred škole. Tijekom vožnje vozač nam je dao da gledamo *ponovak* kriminalističke serije. Putem smo stali kod *naplatnice*, a zatim kod *brzogriza* gdje smo kupili tople sendviče. Stigavši na Krku, nismo mogli prestati fotografirati – rijeku, slapove, stabla, prekrasan dan, a naravno i prijatelje. Tu je bila i mala *daroteka* iz koje su svi htjeli ponijeti neku sitnicu. Na jednoj stazi pronašli smo *klupu za zaljubljene*, no nitko nije bio spreman sjesti na nju sa svojom simpatijom.

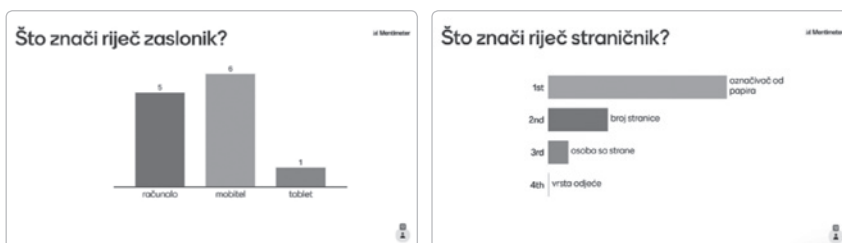
Nakon što učenici uoče nove riječi, upućujemo ih da pronađu objašnjenje za istaknute riječi. To može biti strana riječ koju znaju ili opisni, duži izraz: *dodirnik* – *touch screen*, *zaslon na dodir*; *borkinja* – *žena borac*; *dalekovidnica* – *televizija*; *brzogriz* – *fast food*; *ponovak* – *repriza*; *umrežen* – *online*; *daroteka* – *gift shop*; *uručak* – *handout*.

Mentimeter

Za razliku od ovog uobičajenog pristupa, učenicima možemo ponuditi nekoliko novih hrvatskih riječi za koje pretpostavljamo da ih još nisu čuli te ih zamoliti da napišu što misle da one znače. Pritom se možemo poslužiti digitalnim alatom Mentimeter (mentimeter.com). Primjerice, učenicima postavimo pitanje *Što znači riječ zaslonik?*, a oni će odabrati ponuđeni odgovor: *računalo*, *mobitel* ili *tablet*. Rezul-

tati upitnika pojavit će se u obliku dijagrama koji možemo projicirati učenicima i provjeriti njihovo razumijevanje novotvorenice. Pritom ćete primijetiti, ako je riječ već učenicima dosta poznata, da će izabrati točan odgovor, primjerice za *straničnik* znaju da je označivač od papira.

Mentimeter – anketa u digitalnom alatu

Digitalni alat Mentimeter može poslužiti i za provođenje jezične vježbe osmišljavanja novih riječi. Ponudite učenicima fotografiju nekog predmeta ili pojave za koju znate da u hrvatskome jeziku nemamo izraz (kao jednu riječ). Primjerice, *klupa u parku s dvoje zaljubljenih* neka bude ono što učenici vide na fotografiji, a za takvu klupu tražimo (jednu) novu riječ. Učenici će ponuditi ovakve i slične primjere: *klupoljub, ljubosjed, ljubljenka, srcosjed, ljubilica, radosjed, dvosjedac, sjedoljub, sjedenjak* itd.

Fotografije mogu biti iz svijeta mode. U današnje vrijeme često se nose duge hlače s kratkim odmakom od čarapa tako da se vidi gležanj (engl. *flank leg*), a upravo taj izraz ove je godine (kao posuđenica) proglašen jednom od najčešćih novih riječi – u njemačkom jeziku. Stoga smo taj izraz i fotografiju prikazali učenicima, a oni su trebali smisliti hrvatsku riječ. Dobili smo ovakve prijedloge: *nanogice, štiklenjače, otvorenjače, gologležanj, nogogol, nadčizmica, golonogica* i sl. Učenici su uočili da su nove riječi potrebne i u svakodnevnim i njima bliskim situacijama. Poslije će ih to potaknuti da i sami istražuju slične pojave i situacije koje mogu dovesti do stvaranja novotvorenica.

Digitalni alat Mentimeter možete pronaći opisan na mrežnim stranicama Carnetova e-Laboratorija (<https://e-laboratorij.carnet.hr/>) pod naslovom *Mentimeter – postavite pitanje i prikupite povratne informacije u stvarnom vremenu*.

Riječi u oblaku

Drugi digitalni alat koji se često primjenjuje za brzu izradu popisa riječi u obliku oblaka zove se Word Cloud ili Wordart.com. Više o alatima saznajte na Edutoriju (edutorij.e-skole.hr) pod naslovom *Riječi u oblaku – Word Cloud u nastavi*.

Učenike možemo potaknuti da na mrežnim stranicama Rječnika neologizama (<http://rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr/tag/hrvatska-novotvorenica/>) prouče nove

hrvatske riječi te da neke od njih zapišu uz kratko objašnjenje, a zatim sastave svoj oblak riječi. Gotove oblike možemo koristiti kao motivacijske plakate koji će učenike potaknuti na istraživanje jezika i usvajanje novotvorenica.

Oblaci riječi izrađeni na stranici Wordart.com

Plakat

Plakati koje učenici samostalno izrađuju mogu se jednostavno oblikovati i u Wordu, kao Wordov dokument koji će se spremi i ispisati, odnosno kao prezentacija u alatu PowerPoint. Učenici neka navedu novotvorenicu i kratko objasne što znači, dodaju fotografiju onog što riječ znači (npr. *daroteka*, *smećnjak*, *raskružje*), a zatim napišu primjer rečenice ili kraćega teksta u kojoj će tu riječ upotrijebiti u značenju koje su upoznali. Tako učenike osvješćujemo da riječi nisu tu samo zato da bismo imali novu riječ, nego da služeći se njima pokazujemo i svoje bolje poznavanje hrvatskoga jezika.

Plakat u obliku Wordova dokumenta ili prezentacije

Vrlo popularan digitalni alat za izradu plakata, letaka i grafičkih prikaza svakako je Canva, digitalni alat koji učenici upoznaju i na satima informatike. Veći izbor grafičkih oblika, boja i rješenja učenike će potaknuti na stvaranje, a neki će pokazati i svoje vještine u pisanom izražavanju.

Digitalni plakat u alatu Canva

Digitalni alat Canva možete pronaći opisan na mrežnim stranicama Carnetova e-Laboratorija (<https://e-laboratorij.carnet.hr/canva/>) pod naslovom *Canva online grafički editor za izradu prezentacija, infografika i postera*.

Knjiga

Želimo li s učenicima u dužem razdoblju, primjerice u sklopu razrednog ili školskog projekta, raditi na prikupljanju odnosno stvaranju novotvorenica, to možemo učiniti u digitalnom alatu Book Creator. Kako samo ime govori, ovim alatom stvaramo digitalnu knjigu koju možemo i objaviti.

Digitalni alat Book Creator možete pronaći opisan na mrežnim stranicama Carnetova e-Laboratorija (<https://e-laboratorij.carnet.hr/izradite-e-knjigu-pomocu-book-creatora/>) pod naslovom *Izradite e-knjigu pomoću Book Creatora*. Primjer s nekoliko učeničkih radova možete pogledati na <https://bit.ly/3F1oTWr>.

Kviz

Vjerojatno su najčešće upotrebljavani digitalni alati oni kojima izrađujemo kvizove za učenike. Takav je digitalni alat Wordwall. Primjer kviza u kojem se nalaze najnovije riječi koje su nastale zahvaljujući natječajima za novu hrvatsku riječ „Dr. Ivan Šreter“ pronaći ćete na poveznici <https://wordwall.net/hr/resource/53548163/novotvorenice-2023>, a rješavanju kviza učenici će najbrže pristupiti skeniranjem QR koda. Nakon rješavanja može se provjeriti koji su učenici najbrže riješili kviz.

Digitalni alat Wordwall možete pronaći opisan na mrežnim stranicama Carnetova e-Laboratorija (<https://e-laboratorij.carnet.hr/wordwall-ucimo-igranjem/>) pod naslovom *Wordwall – učimo igranjem*.

Kviz u alatu Wordwall

Digitalni alat koji omogućuje natjecanje učenika u kvizu znanja zove se Kahoot. Taj alat učenicima nudi pitanje ili tvrdnju uz moguća najviše četiri odgovora u različitim bojama. Učenici ulaze u kviz putem broječanog koda koji se prikaže na zaslonu računala ili projekcijskog platna. Zatim biraju odgovor pomoću aplikacije Kahoot na svojim uređajima (mobitelu ili tabletu), a u stvarnom vremenu tijekom igre prikazuju se rezultati koji ovise i o točnosti odgovora i o brzini igrača. Na kraju se prikazuju tri najbolja igrača (ili timova igrača), što je učenicima najzabavniji dio kviza jer omogućuje natjecanje. Primjer kviza pogledajte na poveznici <https://bit.ly/3WdEsBU>.

Digitalni alat Kahoot možete pronaći opisan na mrežnim stranicama Carnetova e-Laboratorija (<https://e-laboratorij.carnet.hr/kahoot-game-based-sustav-za-odgovaranje-i-kvizove/>) pod naslovom *Kahoot – sustav za odgovaranje i kvizove temeljen na igri*.

Kviz u alatu Kahoot

Zaključak

Rješavajući kvizove s učenicima primijetit ćemo da je učenicima vrlo zabavno otkrivati značenja novih riječi te da njihovo postojanje s lakoćom prihvaćaju. Nove će ih riječi i katkad iznenaditi i nasmijati, a ono što je najvažnije pokazat će im da je hrvatski jezik itekako plodan, sposoban stvarati novo i vlastito, ne preuzimajući uvijek iz stranih jezika gotova rješenja ili nespretne prijevode. Također, osvijestit

će činjenicu da se oni sami kao izvorni govornici hrvatskoga jezika uvijek mogu okušati i pokazati hrabrost u stvaranju neke nove riječi za neke strane ili sasvim nove pojmove, odnosno pronaći riječi za nešto što dosad nije imalo svoje ime, dakle gdje riječi nije ni bilo.

Na mrežnim stranicama Carnetova e-Laboratorija (<https://e-laboratorij.carnet.hr/>) možete pronaći i mnoštvo drugih digitalnih alata i njihovih opisa te primjera kako ih primijeniti u nastavi. Na stranicama Carnetova Edutorija (<https://edutorij.e-skole.hr/share/page/home-page>) pronaći ćete i digitalne obrazovne sadržaje (popularno nazvane DOS-ovima) koji sadrže brojne interaktivne zadatke, vježbe i kvizove za učenje hrvatskoga jezika, filmiće, videozapise i zvučne zapise te sve ono što učenje čini privlačnijim današnjim učenicima, a učiteljima omogućuje da provjerene nastavne sadržaje imaju nadohvat ruke u svakom trenutku.

Osim DOS-ova, na stranicama Edutorija pod naslovom *e-Škole scenariji poučavanja* (<https://bit.ly/433HCue>) učitelji mogu pronaći primjere priprema (scenarija) za velik broj nastavnih predmeta, tako i hrvatski jezik te za međupredmetne teme. Svaki scenarij poučavanja donosi prijedloge triju nastavnih aktivnosti u kojima se koriste digitalni alati, no vrijeme predviđeno za izvedbu aktivnosti nije ograničeno. Te je primjere iz nastave dobro slijediti kako bismo osuvremenili nastavni rad i razvijali digitalne vještine učenika, ali i vlastite. Također, uz svaku je aktivnost ponuđeno kako se ona može prilagoditi učenicima s teškoćama u učenju, a u nekima i kako se predložena aktivnost, po potrebi, izvodi u nastavi na daljinu.

I na kraju, želimo li učenike brzo i jednostavno potaknuti na suradnju i stvaranje novih riječi, uz Dane hrvatskoga jezika izradite kutiju za prikupljanje novih riječi. Postavite ju u svojoj školi na svima vidljivo mjesto i neka učenici na papirićima (sa svojim imenom) daju prijedloge riječi koje smatraju novima i potrebnima. Iznenadit ćete se brojem pristiglih novih izraza i riječi, otkriti možda i koji novi „tvorbeni“ način, a učenici će imati razloga promišljati, maštati i međusobno razgovarati o svom jeziku. Prijedloge koji vam se učine najuspjelijima možete nagraditi te poslati na natječaj za novu hrvatsku riječ „Dr. Ivan Šreter“.

Uz svako svoje osobno jezično otkriće učenici će spoznavati i vrijednosti učenja i upoznavanja bogatstva i raznolikosti materinskog jezika. Ukratko, novotvorenice nam mogu pokazati kako da (opet) zavolimo hrvatski jezik.

*Predavanje održano 11. ožujka u Lipiku na dodjeli Nagrade „Dr. Ivan Šreter“,
nagrade za najbolju novu hrvatsku riječ.*

Lidija Vešligaj

vesligaj.lidija@yahoo.com

DOI <https://doi.org/10.22210/jezik.2023.70.18>